

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми: проблема легітимності влади складає одне з найбільш актуальних та важливих завдань сучасної політичної теорії. Говорячи про стабільність політичних систем, сталість політичного розвитку, гармонізацію відносин між державою і суспільством, ми обов'язково включаємо їх до переліку критеріїв поняття легітимності влади, оскільки лише вона здатна виступити надійним фундаментом, на якому ефективно розвиватимуться владні відносини, як на мікрополітичному, так і на макрополітичному рівні. Якщо звизити поле нашого науково-теоретичного дослідження і сконцентрувати увагу на вивченні виключно політичних систем демократичного типу, то тоді як один з перших політичних імперативів їхнього існування ми визнаватимемо легітимність влади.

Аналіз останніх наукових досліджень. Сьогодні маємо багато наукових досліджень, присвячених становленню та трансформації сучасної української політичної еліти, її впливу на розбудову державності і формування громадянського суспільства. Зроблено ряд ефективних спроб окреслити особливості української політичної еліти та її модернізаційні можливості. Зокрема, цікаві роботи із зазначеної тематики опублікували такі дослідники, як В. Кремень, В. Горбатенко, В. Князєв, М. Михальченко, М. Головатий, В. Луговий, С. Телешун, М. Пірен, В. Ребкало, А. Пахарєв, Г. Зеленько, С. Серьогін та ін. Але до цього часу у вітчизняній державно-управлінській науковій літературі ще відсутнє системне, комплексне висвітлення вищезазначеної проблеми. Спектр поглядів на проблему еліт у науковців надзвичайно широкий: від фетишизації до заперечення даного феномену. Тож можемо констатувати, що ця проблема малодосліджена, особливо на рівні емпіричного пізнання.

Мета дослідження: вивчення змісту поняття легітимності влади на основі критичного аналізу існуючих в сучасній політичній теорії підходів та розкриття зв'язку легітимності публічної влади з політичною стабільністю суспільства.

Об'єкт дослідження: легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства, а також процеси її легітимації та делегітимації.

Предмет дослідження: специфічні властивості легітимації влади в умовах політичної модернізації в контексті забезпечення політичної стабільності в суспільстві.

Вигляд основного матеріалу: Легітимність влади становить собою специфічний, динамічно змінюваний та соціально значущий внормований порядок взаємовідносин між владою і суспільством (громадянами), який ґрунтується на визнанні громадянами чинного порядку конституювання та функціонування влади справедливим, належним, доцільним, що зумовлюється як раціональними, так і афективно-емоційними причинами і має своїм результатом готовність громадян діяти відповідно до існуючої моделі панування [4].

В умовах демократичних політичних режимів легальність та легітимність співвідносяться як часткова та загальна умови існування публічної влади. За демократичного політичного режиму виникнення феномену нелегальної, але легітимної публічної влади є неможливим. Ця неможливість випливає з того, що в умовах демократичної політичної системи той чи інший конкретний закон набуває найвищої юридичної сили не стільки завдяки тому, що він задовольняє певні формальні ознаки, скільки завдяки тому, що відповідає праву як засобу належного і справедливого. Тому легальність є обов'язковою ознакою будь-якої демократичної публічної влади, оскільки в умовах демократії, спираючись на чинне законодавство, громадяни завжди мають гарантоване право змінити владу, яка втратила чи поступово втрачає в очах суспільства свою легітимність.

Сьогодні існує теоретична та практична неясність: у роботах юристів, політологів, політичних діячів терміни «легальність» і «легітимність» нерідко вживаються в невірних значеннях.

Поняття легітимності (від латинського слова *legitimus* – узгоджений із законами) було введено в соціологічний обіг ще в XIX столітті М. Вебером. Проте потрібно розрізняти поняття легітимності і легальності. Якщо остання означає виключно законність, то легітимність є більш широким поняттям, яке розповсюджується й поза межі простого узаконення влади чи то процедур.

Легітимність – широке та складне явище, яке виражає зв'язок інтересів з внутрішньою оцінкою людей, яка залежить від їх стверджень, світосприйняття та повсякденного життя. Легітимність може бути частковою та навіть неузгодженою, оскільки в суспільстві існують різні прошарки населення з різними інтересами [2].

Протягом усього розвитку суспільства люди неоднаково розуміли саме значення легітимності та поняття про ідеальну у державу. Однак легітимність завжди мала вирішальне значення для держави, бо від цього залежало майбутнє існуючого режиму [1].

Легітимність, що означає підтримку влади з боку широких шарів населення, є самою запевненою метою всіх політичних режимів. Саме вона в першу чергу забезпечує стабільність і стійкість влади. Позитивне відношення населення до політики влади і визнання ним правомочності правлячої еліти формуються з будь-яких проблем, що виявляються у фокусі суспільної думки. Схвалення і підтримка населенням влади пов'язані з різноманітними політичними і цивільними традиціями, механізмами поширення ідеологій, процесами формування авторитету поділених «верхами» і «низами» цінностей, визначеною організацією держави і суспільства. Це змушує відноситися до легітимності як до політико-культурної характеристики владних відносин [1].

Політичні події, які відбулися в кінці 2013 на початку 2014 років в Україні, поставили дуже гостро питання про внутрішні глибинні причини системної кризи в суспільстві, одним з проявів якої стала повна делегітимація політичної влади. Ще важливішою є проблема наслідків цього процесу, адже часто науковці визнають, що криза легітимності, як падіння реальної підтримки та довіри до інститутів державної влади, призводить до якісних змін їхніх ролей та функцій, іноді до радикальних змін у політичній системі в цілому та повної дестабілізації, які мають пряму проекцію на всі основні сфери життєдіяльності суспільства – соціально-економічну, культурну, міжнародних відносин та ін.

Важливішою політичною тенденцією 2010-2013 років в Україні стало зниження рівня не тільки підтримки політичних інститутів, але й загального напрямку розвитку соціально-політичної системи. Майже 55% населення вважали, що події в Україні відбуваються у неправильному напрямку, у правильному напрямку розвитку подій були впевнені 26% і

19% своєї думки не визначили. Українські громадяни відчували стурбованість соціально-політичними процесами, що відбуваються, і оцінювали політичну ситуацію в країні як напружену (57,8%), та як критичну і вибухонебезпечну [3, 5].

Ці дослідження були надзвичайно точними, адже вже вкінці 2013 року мільйони людей вийшли на акції протесту проти режиму Януковича. Тобто відбула криза легітимності – це зниження реальної підтримки органів державної влади чи правлячого режиму в цілому, яке впливає на якісні зміни їхніх ролей і функцій. Криза легітимності – ситуація, в якій правомірність існуючого соціального порядку піддається сумніву та відкрито висловлюється недовіра до існуючої влади. Вона свідчить про те, що політична влада не здатна переконати суспільство в необхідності і оптимальному функціонуванні існуючих державних інститутів і влад [3, 5].

Висновки. Таким чином, легітимність та легальність – у більшому чи меншому ступені – невід’ємні сторони будь-якої державної влади. Влада легітимна, якщо вона узгоджується з уявленням людей про право і справедливість і тими цінностями та нормами, які лежать в їх основі. Будь-яка влада потребує легітимності, щоб бути дієвою силою впродовж тривалого часу. Легітимність означає визнання влади суспільством, виправданість та необхідність існування даної влади і її носіїв.

У свою чергу, легальність є тим фундаментальним принципом, на який спирається в своїй діяльності легітимна державна влада. Це та нормативна сила, яка надає принципу справедливості реального змісту. Лише справедливі за змістом і законні за формою дії державної влади можуть вважатися легітимними і такими, що відповідають вимогам правової держави.

Легітимність влади являє собою особливий та внормований порядок взаємовідносин між владою і суспільством (громадянами), який ґрунтується на визнанні громадянами чинного порядку конституювання та функціонування влади справедливим, належним, доцільним, що зумовлюється як раціональними, так і афективно-емоційними причинами і має своїм результатом готовність громадян діяти відповідно до існуючої моделі панування. Натомість легальність є одним з важливих елементів легітимності, який за умови демократичних політичних режимів, входить у зміст поняття легітимності влади. Легітимність влади зазнає негативного впливу, якщо держава або її окремі органи порушують принцип законності.

Література

1. Волинець В. В. Легітимність державної влади як основа її стабільності і демократизму / В. В. Волинець // «Демократія та право: проблеми взаємовпливу і взаємозалежності» (Київ, 26 жовтня 2007 р.) - Харків: «Право», 2008. - С. 219-222.
2. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.
3. «Легальність та легітимність влади». Електронний ресурс. – Режим доступу: [http://stud.com.ua/50229/politologiya/legalnist_legitimnist_vladi]
4. Політичні підсумки і прогнози (загальнонаціональне й експертне опитування). Сайт Фонду Демократичні ініціативи. Електронний ресурс. - Режим доступу: [http://www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/2013-i-politichni-pidsumki-i-prognozi-zagalnonacionalne-i-ekspertne-opituvannja.html] 2013р.
5. Томахів В. Я. Українська політична еліта: деякі питання дефініції, формування, функціонування / В. Я. Томахів // Інтелігенція і влада : громад.-політич. наук. збірник. Сер. Політологія. – Одеса : Астропринт, 2006. – Вип. 7. – С. 81-88.
6. Українське суспільство 1992-2013. Стан і динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. - С.465.
7. Політологія [Текст]: навч. посіб. / Т. В. Гончарук-Чолач, О. М. Рудакевич, М. Гурик [та ін.]; за ред. Т. В. Гончарук-Чолач. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019. – с. 320.
8. Опитування: українці стають більш байдужими до влади. Електронний ресурс - Режим доступу [http://tyzhden.ua/News/91062] – 2014 р.